

הליכות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת ויחי

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות לחג	לוח אור החיים
17:53	17:19	16:27*	י-ם
17:48	17:17	16:26	ת"א
17:48	17:17	16:26	חיפה
17:52	17:20	16:28	ב"ש

* לנותרים 40 דק': 16:07

המקרב את קרוביו

מראובן שהוא בכור, ועכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן. ע"כ. ולכאורה אם אינו בדין א"כ היה לו ליוסף לשבת מתחתיהם. [וקושיא זו אפשר לתרץ שלא היה ראוי מחמת תפקידו כמלך לנהוג כן]. ועוד שמדוע חיכה עד שנקבר יעקב אבינו ולא עשה כן מיד, שהרי כבר במיתת יעקב אין מי שיצוה ליוסף לשבת מעל אחיו, והיאך עשה כן. [ואפשר לומר שלא ישבו לאכול מאז פטירת אביהם, שלא רצו להראות סעודת מריעות טרם קבורתו של יעקב].

ולפני שנשיב מדוע ריחקם מעל שולחנו, נשאל להיפך מדוע בכלל קרבם על שולחנו, מה הענין בכך שכולם יאכלו אצלו, אמנם הוא מלך ומענין וגם טעים לאכול על שולחנו של המלך, אבל כבר ראינו מפרשת מקץ, שעל שולחנו היו אוכלים גם המצרים, והם לא היו מחבבים את ישיבתם עם העברים, וכמו שנאמר (מ"ג ל"ב) וַיִּשְׂמְרוּ לוֹ לִבָּדוֹ וְלָקְחוּ לְבָבָם וְלִמְצָרֵי הָאֱלֹהִים אֹתוֹ לְבָבָם כִּי לֹא יִכְלוּן הַמְצָרִים לְאָכְלוֹ אֶת הָעֵבְרִים לָחֵם כִּי תוֹעֵבָה הוּא לְמְצָרִים. וכבר היה יוסף יכול לשלוח להם את מאכלם לביתם, ויאכלו אותו בנחת עם בני ביתם, ומה להם לשבת עם מצרים המתעבים אותם.

והשבתי לומר שכל זמן שהמצרים לא העריכו את אחי יוסף כראוי, דאג יוסף שמה יזולזלו באחיו או בבניהם, ולכן הקפיד על כך שאביו וכל אחיו יהיו מאוכלי שולחנו, וכך דאג לשלומם שהרי אוכלי שולחן המלך הם האנשים המקורבים ביותר למלכות ומי יעיז להתעסק איתם, ולא עוד אלא שהיו מכבדים אותם שכן הם מעורבים יותר מכל אורח אחר בעניני המלכות. ואולם כאשר חזרו עבדי פרעה ממצרים ושם ראו את הכבוד הגדול שכיבדו ליעקב במותו ולבניו בחייהם, וממילא כבר הם הסתכלו עליהם בהערצה והערכה, שאינם סתם חבורה של בטלנים, אלא אנשים מכובדים ומורמים מעם, שכל מלכי כנען מכבדים אותם, ולכן הקדימו אותם אליהם, ראה יוסף שכבר אין צורך להאכילם על שולחנו, ולכן הבטיח לשלוח להם ולכל בני ביתם את מאכלם לביתם. ובזה יוכלו האחים להתנהג כחפצם וכרצונם בביתם עם בני ביתם, ולקדש את שלחנם בדברי תורה, ולא יצטרכו לשמוע את דבוריהם והבליהם של המצרים הגם שהם בעניני מלוכה. אלא שהאחים לא ידעו כונת של יוסף ולכן דאגו שמשנאתו אותם עושה להם זאת, אבל אחר שדיבר עימם וניחם אותם הבינו שמאהבתו אותם עשה להם כן, ושכל כונתו רק לטובתם, ולכן הבטיח להם מזונותיהם בכבוד בביתם ולא על שולחנו, ואפשר שאלו הם דברי הניחומים שאמר להם יוסף והדברים שדיבר על ליבם על פי פשט הדברים.

ואמנם במדרש (בראשית רבה שם ט') האריכו לבאר כמה ניחמם יוסף, ובסוף הביאו לקח עצום ומרגש, וז"ל: והרי דברים קל וחומר, ומה יוסף שדיבר דברים רכים על ליבן של שבטים כך ניחמן, לכשיבאו הקב"ה לנחם את ירושלים, על אחת כמה וכמה, וזהו שנאמר נחמו נחמו עמי. עכ"ל המדרש, ולפי דברינו נראה לפרש שכידוע הקב"ה מתנהג עימנו בניו ברחמים וחסד וחמלה הרבה יותר מיוסף עם אחיו, ובכל זאת אנו מרגישים בעת הגלות מחמת עוונותינו כאילו הקב"ה מרחקנו מעליו ח"ו, ואנו מבקשים אנה שא עוונותינו, והקב"ה בעת שיגאלנו ינחם אותנו וידבר על ליבנו דברים המישיבים את ליבנו ויראה לנו שהכל היה לטובתנו ומתוך מחשבה טובה עלינו, ושום דבר אינו לרעתנו. ה' יזכנו לראות ולשמוע כל זאת במהרה בימינו. אמן.

בפרשתנו אנו קוראים על פטירתו של יעקב אבינו ע"ה, וכבר מתחילת הפרשה רואים את דאגתו של יעקב לקבורתו, ומפני כן משיב את יוסף שיקברהו בארץ ישראל, יוסף דואג לכל עניני קבורתו ובכבוד גדול מעלה לארץ ישראל וקוברו במערת המכפלה וכפי שנשבע לאביו, והנה בעת חזרתם מן הלוייה נכנס חשש גדול בלב האחים שאחר פטירת אביהם יוסף ינצל את ההזדמנות לשלם להם כרעתם, וכמו שנאמר (נ' ט"ו) וַיִּרְאוּ אֶתִּי יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְנִשְׁבַּח לָנוּ אֶת פֶּל הַרְעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ, ולכן אמרו לו בשם יעקב (שם י"ז) אָנָּה שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אֲחִיךָ וְנִשְׁאָתָם. יוסף בשומעו את האחים בוכה מדבריהם, ואומר להם (שם י"ט-כ"א): אֵל תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי, וכו' אֲלֵקִים חָשְׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה פְּיֹם הַזֶּה לְהַחִיֵּת עִם רַב. וְעַתָּה אֵל תִּירָאוּ אֲנִי אֲכַלְכֶּל אֲתָקֶם וְאֵת סַפְסָקֵם וַיִּנְחַם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם.

וכל מי שקורא פסוקים אלו מתפעל מאצילות ועדינות נפשו של יוסף הצדיק ומידותיו הטובות, שבוכה מדבריהם ומנחם אותם ומבטיח לאחיו שרצו להורגו פרנסה כל ימיהם, ואמנם יש להבין את מעשיו של יוסף, שהנהגה עם חששם של האחים היה נובע רק מפרי דמיונם, כעת יוסף מבהיר להם שלא כן היה בדעתו ח"ו, אולם כאשר נתבונן ברש"י נראה שחשש האחים נבע מצד מעשיו של יוסף בעצמו, שכן על המילים (שם ט"ו) וַיִּרְאוּ אֶתִּי יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם מפרש רש"י: מהו ויראו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן. עכ"ל רש"י והוא מדברי המדרש (בראשית רבה פרשה ק' פסקה ה'). וא"כ יש להבין אם אין זו כונת יוסף כפי שמבהיר להאחים מדוע ריחקם מעל שולחנו. ועוד צריך להבין אם באמת אחר פטירת אביו כבר החליט שאינו רוצה להכבדם, מדוע עשה זאת רק אחר שחזרו מן הלוייה, והלא יעקב אבינו נפטר כבר מספר חודשים קודם לכן.

ומפליא הדבר שיוסף שהיה בעל מידות מפליאות ונאצלות ובפרט כלפי אחיו, לא יקרם והלא חז"ל הפליגו בשבח המקרב את קרוביו, וכמו שאמרו (ברכות י"ז): לעולם יהא מרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו, וכן אמרו (ביבמות ס"ב): המקרב את קרוביו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה, וכן אמרו (מכות כ"ה): וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב את קרוביו. והיותר מפליא שכאשר הלכו לקבור את יעקב אבינו נאמר (נ' ז' ח'): וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל עַבְדֵי פְרֹעָה וְקָנִי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם, וְכָל בְּיַת יוֹסֵף וְאֶחָיו וְבֵית אָבִיו, הרי שהאחים היו אחרונים בכל מסע הלוייה, ואילו בחזור (שם י"ד) נאמר: וַיִּשָּׁב יוֹסֵף מִצְרָיִמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל הָעֹלָיִם אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת אָבִיו, הרי שהקדים את אחיו לכל המצרים, ופירש רש"י הסיבה לכן: לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד. ע"כ. וא"כ אדרבה אחר ראותו את כל הכבוד שמכבדים מצרים את אחיו, היה צריך גם הוא להוסיף על כבודם ולא לגרוע ולהרחיקם מעליו בסעודה. [ואמנם לפי פירוש הר"ב"א (שם) שכתב: שמעתי שעשו כך שהיו יראים פן יחזרו לארץ כנען. א"כ באמת לא קשה מכאן על יוסף, שאין זה כבוד לאחים ללכת לפניהם]. וקושיא אחרונה וחזקה מכולם, מה לו ליוסף לדבר עימם ולנחם אותם, אם כל הבנתם נבעה מכך שריחקם מעל סעודתו, פשוט יחזירם להיות מאוכלי שולחנו והכל יבוא על מקומו בשלום.

והנה במדרש רבה (שם) מבואר שיוסף לא נתכוון אלא לשם שמים, שאמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה

מחסות
לוח ניסן
מסכים וידידות
לכתי נכח וישיבת
077-2233565

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל, ולהצלחת כלל ישראל הנמצאים בכל מקום ואתר, ה' ישמרם ויצילם מכל צרה ופגע.

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

הליכות למוצאי שבת (המשך, סעודה רביעית)

פג. על מה שאמרו רבותינו (שבת ק"ט:): לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכוזית, פירש המהרש"א (שם בחושי אגדות) שאפילו שאינו אוכל אלא כזית יסדר שולחנו כהרגלו כאילו צריך לכל דבר. ולפי זה צריך לשים על שלחנו לחם משנה וסלטים ושתייה חשובה כפי שרגיל להכין שולחנו לסעודות השבת. [ודבר זה כמעט אינו מצוי שיקיימוהו בסעודה רביעית, והיא כמעט מצוה נדירה בזמנינו, ואשרי מי שיעשה זאת, בודאי עומד ונוטל שכר כולם]. והט"ז (סי' ש' ס"ק א') כתב לפרש דברי רבותינו, וז"ל: פירוש יסדר שולחנו בפריסת מפה על השלחן ושאר מינים הנהוגים אצלו לעריכת השלחן, ועל זה אמר אפילו מי שאין רגיל כי אם בכזית, הן מצד עניותו הן מחמת שביעתו, מכל מקום באותו כזית יעשה לו הכנה ויפרוס המפה משום כבוד שבת. עכ"ל. ומכאן נלמד שלא להזדרז להוריד את מפת השבת מעל השלחן עד אחר סעודה רביעית, ואף אם דרכו לאכול סעודה רביעית מאוחר. ובספר בכף החיים (סופר, שם אות ט') כתב וז"ל: מי שאינו עושה כבוד לסעודה רביעית של מוצאי שבת קודש לא יהיה בה כח להאיר בסעודות החול. מצאתי כתוב. עכ"ל. [ולכאורה הוא תמוה, שמדברי רבנו האר"י לא נראה שיש תנאי לדבר, ועיקר הסעודה היא המושכת הארה לכל סעודות השבוע, ובאמת שצריך לדעת מי בעל דברים אלו, שדברים כאלו לא ניתן לאומרים מסבא רק למי שבא בסוד ה' ויודע היאך הדברים פועלים בשמים, ורבנו האר"י וכיוצא בו ולא לכל אדם, ומ"מ מסתבר שאם אוכל מאכלים חשובים ומקפיד על פת בודאי מושך קדושה יותר].

פד. כתב בספר פרי עץ חיים (שער השבת פרק כ"ד): הנפש יתירה אינה הולכת לגמרי, עד אחר סעודת מוצאי שבת, לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינו אוכל נפש, או בתורה, עד אחר סעודה של מוצאי שבת. ע"כ. והביא דבריו אלו בספר מחזיק ברכה בשם ספר הכונות ישן [וכידוע שהוא ספר פרי עץ חיים שנתסד על סדר הכונות, וכמו שהעלינו בספר ויוסף עוד דוד (ה"א ע"מ ש"ב), ע"ש. אולם לענ"ד אין כן דעת רבנו האר"י בשער הכונות (דף ס ע"ב) שכתב במפורש שקדושת השבת נמשכת כל ליל מוצאי שבת, וכמו שנביא לשונו במשך, ואמנם הפע"ח הביא ענין בקצרה מיד לאחר מכן, אך לא כתב במפורש שנמשכת כל הלילה, ועוד שבשער הכונות (דף ס ע"ג) מפורש שתוספת הנשמה נשארת כל יום ראשון, ובהמשך (דף סא ע"ב) ביאר שדבר זה נמשך על ידי שאוכל סעודה רביעית, והמעין בדברי הפע"ח יראה שמשמע ממנו שיאכל בשעה הראשונה שאחר צאת השבת. ובספר חמדת ימים (שבת קדש פרק י"ח) כתב: והאוכלים אותה אחר ארבע שעות בלילה לא עשו ולא כלום. ע"כ. [ולא הגיד לנו מנין לו שיעור זה של ארבע שעות, ואולי שלמד מזמן ברכות ק"ש, וצ"ע]. ובספר כף החיים (פלאגי, סי' ל"א סעי' ב"ט) הביא דבריו בפשטות, והבא"ח (ש"ש יוצא אות כ"ז) הביא דבריו וכתב: וזמנה עד אחר ארבע שעות, ונראה לי אף על פי שנתנו לה שיעור עד אחר ארבע שעות, היינו למצוה מן המובהר, אבל אם נאנס יוכל לקיימה עד חצות לילה, שהרי כתב רבינו ז"ל בשער הכונות, שעד חצי הלילה אינה הולכת קדושת השבת, ולכן הזהיר שלא לומר וידוי במוצאי שבת קודם חצות לילה. עכ"ל. [ואולם המעין בדברי החמדת ימים יראה שאין זה למצוה מן המובהר אלא שאחר כן לא עשה כלום, ומה שכתב הבא"ח שאפשר עד חצות, כנראה שכך לומד בדברי שער הכונות הנזכר שאע"פ שכתב כל הלילה, לא דייק וכוונתו עד חצות, שהרי אחר חצות עושים תיקון חצות ואומרים וידוי].

פה. ואולם בספר חסד לאלפים (סי' ש' סעי' א') שהטוב והנכון לאכול סעודה רביעית מיד לאחר הבדלה, אבל אם לא יוכל יקיימנה כשיוכל וכל הלילה הוא זמנה. ויש ראייה לדבריו מדברי רבנו האר"י בשער הכונות (דף ס ע"ב) שכתב: אבל דע לך כי הוא אסור [לקנות על החורבן קודם חצות] לפי שקדושת שבת נמשכת "כל הלילה" היא, וראייה לזה ענין סעודה רביעית ואפילו בבחינת תוספת נשמה יש המשך קדושה "בליל זה". עכ"ל. הרי שמביא ראייה לקדושת השבת שנמשכת כל הלילה מסעודה רביעית, ומשמע שגם היא נאכלת כל הלילה. [ומכאן תשובה מוצאת להגר"ח פלאגי בספרו כף החיים (סי' ל"א סוף סעי' ב"ט) שתמה על החסד לאלפים מנין לו שזמנה כל הלילה, והלא כתבו המחברים שזמנה ד' שעות, ובאמת שלא מצאתי כן רק בדברי החמדת ימים, ולא הביא שום מקור וראייה לדבריו, ואדרבה ראינו שהבא"ח דחה דבריו מכת דברי רבנו האר"י וכתב שאפשר עד חצות, ואולם מה שלמד הבא"ח שעד חצות ממה שעושים בחצות תיקון חצות ואומרים וידוי, באמת שאין זה הכרח שאע"פ שקדושת השבת נמשכת כל הלילה, ותוספת הנשמה כל יום ראשון, מ"מ יכולים לעשות תיקון חצות בחצות לילה, ואפשר שדרגות דרגות יש, עד חצות קדושה מרובה יותר, אחר חצות ג"כ יש עוד קצת קדושה, ולכן כתב רבנו האר"י מצד אחד כל הלילה, ומצד שני אומרים וידוי אחר חצות, כן נלע"ד]. וכן פסק בשו"ת יבי"א (ח"י סי' ל"ג) כדברי החסד לאלפים שזמנה כל הלילה והביא ראייה מהמעשה עם הגר"א שכשהיה חולה וכל מה שאכל הקיאו, דחק את עצמו אחר חצות לילה לאכול כזית לחם לסעודה רביעית [וגם מדברי רבנו האר"י]. ולכן בודאי שלכתחילה ישתדל כל אדם לאכול מיד בצאת השבת, ואם לא היה באפשרותו עד חצות, ואם גם זה לא עלה בידו, יאכל עד עלות השחר, ובלבד שלא יפסיד סעודה רביעית.

פו. אמרו רבותינו (שבת ק"ט:), פת חמה במוצאי שבת מלוגמא, והיינו רפואה, וא"כ גם פת חמה יש בה רפואה לגוף [חוץ ממים חמים במוצאי שבת לשתיה ולרחיצה שראינו כבר בהלכה ע"ו שיש בהם רפואה], וצריך אדם להשתדל באכילת פת חמה במוצאי שבת בכדי שיהיה גופו בריא לעבודת ה' יתברך. [וזכורה לטוב הגברת היקרה סופיה ישראל הי"ו, שזוה שנים רבות בימות החורף מיד עם צאת השבת אופה פת חמה ומביאה לשיעורנו שמתקיים במוצאי שבת בבית הכנסת "רם ונשא" אשר ביישוב "אדם", ובזכותה כולם אוכלים פת חמה במוצאי שבת בסעודה רביעית, זכות דוד המלך ע"ה תעמוד לה, וה' ישלח לה רפואה שלימה בכל אבריה וגידיה עד זקנה ושיבה טובה]. ועוד אמרו רבותינו (שם) רבי אבהו היו עושים לו במוצאי שבת עגל משובח [שלישי לבטן], והיה אוכל ממנו כליה אחת, כשגדל אבימי בנו אמר לאביו למה לך להפסיד עגל שלם בשביל כליה אחת, נשאיר לך מערב שבת כליה אחת ותאכל אותה במוצאי שבת, וכך עשו, ובא אריה ואכל את העגל. ע"כ. ולמדו מכאן הפוסקים [כן מתבאר מדברי המהרש"א (בחושי אגדות שם) והמ"א (סי' ש') והחיד"א (מחבר"ר סי' ש' אות ד') ועוד] שיש ענין להכין תבשיל מיוחד למוצאי שבת, ולא לאכול את שאריות השבת. [וזכור לטוב ידידי היקר מר דרור טוהר הי"ו, שזוה שנים רבות מכין לשיעורנו הנזכר בכל מוצאי שבת תבשיל חם וטרי שנתבשל במיוחד לכבוד סעודה רביעית, זכות דוד המלך ע"ה תעמוד לו ויראה שפע ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו]. וכל זה כמובן רק למי שיש באפשרותו, ומי שאינו יכול אפילו בכזית פת יוצא ידי חובתו. [ומכל מקום אדם יעשה בחכמה, ואם קשה עליו לאכול בשר במוצאי שבת, וכן אם קשה לו להכין, יקנה מאכל חלבי כמו פיצה (שרובם ברכתם "המוציא") או טוסט, ויקיים בזה מצות סעודה רביעית מהודרת].

